

ZNAČILNOSTI ŽIVALI IN NJIHOVE VLOGE V IZBRANIH SLOVANSKIH PRIMERJALNIH FRAZEMIH

MIHAELA KOLETNIK, NATALIA KALOH VID

Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija
mihaela.koletnik@um.si, natalia.vid@um.si

V prispevku preučujemo knjižne slovenske, hrvaške, makedonske in ruske primerjalne frazeme z zoonimno sestavino, ki opredeljujejo človekove lastnosti (značajske, mentalne, telesne), človekova čustva in občutenja, vedenjske vzorce in stanja. Živalski frazemi s preslikavo zunanje podobe živali ter njenih ustaljenih, resničnih, domnevnih in pogosto antropomorfno pripisanih lastnosti na človeka označujejo ljudi in razkrivajo njihov značaj, poleg tega pa še nazorno prikazujejo človekovo vrednotenje živali v določeni skupnosti ter kakšen položaj ji ta pripisuje. Živali so največkrat instrumentalizirane za izražanje negativnih človeških značajev in medčloveških odnosov, kot so npr. lažnivost, lenoba, radovednost, neumnost, jeza, sovraštvo, ljubosumje, pijanost, redkeje pozitivnih, npr. delavnost, moč, zvestoba, ljubezen in razumevanje. V obravnavanih primerjalnih živalskih frazemih se nazorno razodeva hierarhičen človekov odnos do živali. Ohranja se središčnost človeške eksistence, živali pa so marginalizirane in v podrejenem položaju. Taka reprezentacija pa je nujno antropocentrična.

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.5.2025.4](https://doi.org/10.18690/um.ff.5.2025.4)

ISBN
978-961-299-009-1

Ključne besede:
slovenščina,
hrvaščina,
makedonščina,
ruščina,
frazologija,
primerjalni frazemi,
zoonimi

DOI
[https://doi.org/
10.18690/um.ff.5.2025.4](https://doi.org/10.18690/um.ff.5.2025.4)

ISBN
978-961-299-009-1

Keywords:

Slovenian language,
Croatian language,
Macedonian language,
Russian language,
phraseology,
comparative phrasemes,
zoonyms

ANIMAL CHARACTERISTICS AND THEIR ROLES IN SELECTED COMPARATIVE SLAVIC PHRASEMES

MIHAELA KOLETNIK, NATALIA KALOH VID

University of Maribor, Faculty of Arts, Maribor, Slovenia
mihaela.koletnik@um.si, natalia.vid@um.si

This article is a comparative analysis of phrasemes in Standard Slovenian, Croatian, Macedonian and Russian. The phrasemes under investigation all contain a zoonymic element referring to people's emotions, feelings, behavioural patterns, as well as human conditions in terms of their personal, mental and physical characteristics. Animal phrasemes mapping the external appearance of animals and their established, real, supposed and often anthropomorphically ascribed characteristics onto a person are used to describe humans, revealing their characters. At the same time, they are indicative of the value and the position that people in a given community attribute to a particular animal. Animals are in most cases instrumentalized for the purpose of expressing negative human characteristics and interpersonal relationships such as lying, laziness, curiosity, stupidity, anger, hatred, jealousy, drunkenness, nervousness. Less frequently, they may express positive traits such as hard work, strength, loyalty, love and understanding. The animal phrasemes discussed in this article point very clearly to the hierarchical relationship between humans and animals. While the humans remain the centre of the universe, the animals are marginalized and in a subordinate position. Such representation then is necessarily anthropocentric in nature.

University of Maribor Press

1 Uvod

Predmet obravnave so primerjalni frazemi z zoonimno sestavino v slovenščini, hrvaščini, makedonščini in ruščini, ki opredeljujejo človekove lastnosti, njegova čustva in občutenja, vedenjske vzorce in stanja. Janez Keber (1996: 6) živali z antropocentričnega vidika pojmuje kot zelo primerne za slikovito označevanje ljudi in njihovih značajev z metaforami in frazemi, zlasti s primerami, a tudi s pregovori in reki. Ta opredelitev potrjuje, da metafore in frazemi z zoonimnimi komponentami ne vzpostavljajo zavesti o živalih, ampak so živali instrumentalizirane za izražanje človeških značajev in medčloveških odnosov. Kot je razvidno iz Kebrove opredelitve, pri samem postopku ne gre zgolj za redukcijo bivanja živali na izbrane lastnosti in pomene, o čemer je pisala Branislava Vičar (2013: 35–37), ampak tudi za pripis »namišljeni[h]« lastnosti, torej za antropomorfni pripis lastnosti, ki v metafori oz. frazemu učinkuje na način, da ohranjajo središčnost človeškega bivanja.

V prispevku¹ preučujemo knjižne slovenske, hrvaške, makedonske in ruske primerjalne frazeme z zoonimno sestavino. Kontrastivne primerjave frazeologije različnih jezikov kažejo, da v frazeološkem sestavu dveh ali več jezikov pogosto prihaja do podobnosti, ki se odražajo zlasti v procesih frazeologizacije in izkazujejo nekatere univerzalne zakonitosti (Jesenšek 2000: 242–243). Po Savelievi (2004: 93) k podobnim načinom izražanja situacij v frazemih prispevajo podobne življenjske izkušnje, podoben način mišljenja in dožemanja ter tesni zgodovinski stiki med posameznimi narodi. V prispevku želimo prikazati, na osnovi katerih mentalnih podob je nastal isti frazeološki pomen v normiranih knjižnih jezikih, kateri frazemi so imeli enako ali podobno izhodišče, koliko je na oblikovanje frazeološkega pomena vplivala simbolika živali in ali so bile iste (ustaljene, resnične, domnevne, pogosto tudi antropomorfno pripisane) lastnosti posamezne živali motivirajoče pri njihovem nastajanju.

Frazeologija, veda o stalnih besednih zvezah, katere osnovna enota je frazem oz. stalna besedna zveza, za katero so značilne večbesednost, stalnost in leksikaliziranost, idiomatičnost in ekspresivnost, se je kot samostojna jezikoslovna disciplina uveljavila šele v 20. stoletju v okviru metodološko najstrožje jezikoslovne

¹ Prispevek je nastal v okviru Raziskovalnega programa št. P6-0156 (*Slovensko jezikoslovje, književnost in poučevanje slovenščine* – vodja programa prof. dr. Marko Jesenšek), ki ga sofinancira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

teorije, strukturalizma. Začetek moderne slovenske frazeologije predstavlja Toporišičeva razprava *K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije* (1973/74), naslonjena na rusko frazeologijo, izhajajoč iz Šanskega. Od takrat se je frazeologija obravnavala z različnimi pristopi, in to od strukturalističnega, katerega okvire v smeri pragmatičnega in korpusnega jezikoslovja je prestopila konec 20. in v začetku 21. stoletja, pa vse do sodobnega kulturološkega. Po Kržišnikovi (2008: 39) so kot vir za kulturološko interpretacijo še posebej značilni primerjalni frazemi, ki izražajo fizične ali psihične lastnosti človeka in temeljijo na povezovanju z živalmi, rastlinami, naravnimi pojavi idr.

Primerjalni frazemi, ki se konstituirajo na podlagi posebnega semantičnega razmerja, so pogosti v vseh jezikih. Njihova osnovna struktura je tridelna (A + primerjalni veznik + C),² ker pa v nekaterih frazemih A-del ni vedno izražen, ima manjša skupina primerjalnih frazemov dvodelno strukturo (Kržišnik 2014: 245). Po Smoletovi (2009: 104) je vsaj dvodelna zgradba za frazeološkost nujna, sicer se frazem spremeni v metaforično poimenovanje.

V okviru pomenskih lastnosti primerjalnih frazemov Fink Arsovski ugotavlja (2006: 12, v prevodu E. Kržišnik), da je pri večini primerjalnih frazemov prvi del nedesemantiziran, tj. sestavina ohranja svoj prvotni leksikalni pomen, C-del, za katerega so značilni slikovitost (figurativnost), konotativni pomen in močna ekspresivnost, pa opravlja vlogo potenciranja prvega dela in se zelo pogosto uveljavlja z »intenzifikatorskim pomenom ‘zelo’, ‘veliko’, ‘močno’, ‘v veliki meri’, ‘v velikem številu’« (Kržišnik 2014: 254). Z vidika kognitivne semantike se lahko primerjalni frazemi nanašajo na človeka in predmetnost, večpomenski med njimi pa lahko pokrivajo obe področji. Frazemi, povezani s človekom, se najpogosteje nanašajo na njegovo zunanost, lastnosti, stanje, odnos do dela, življenje v obilju in pomanjkanju, medosebne odnose, odnos do hrane, način gibanja ter količinskost (Fink Arsovski 2002 v Stramljič Breznik 2003: 148).

² A je tretje v primeri (*tertium comparationis*), C pa primerjalna beseda (*comparatum*).

2 Nabor gradiva in metodologija

Nabor tu obravnavanih slovenskih knjižnih frazemov smo pridobili s sistematičnim izpisom iz *Slovarja slovenskih frazemov* (Keber 2011), *Slovarja slovenskega knjižnega jezika* 2 (Fran) in *Hrvatsko-slovenskega rječnika* (2006) Željke Fink Arsovski s sodelavci iz še osmih slovanskih jezikov.³ *Hrvatsko-slovenski rječnik* nam je bil vir za izpis makedonskih, ruskih in hrvaških knjižnih frazemov. Slednje smo po potrebi dopolnili še z izpisi iz *Hrvatskega frazeološkega rječnika* (Menac, Fink Arsovski, Venturin 2003). Frazeimi iz tako pridobljene gradivske zbirke so predstavljeni primerjalno glede na zoonimno komponento v C-delu frazema, s pomensko analizo pa bo ugotovljeno, kako se v frazemih odražajo telesne značilnosti in vedenjski vzorci živali ter antropomorfno pripisane značajske karakteristike in antropocentrično vrednotenje posameznih živalskih vrst.

3 Nabor slovenskih, hrvaških, makedonskih in ruskih frazemov glede na zoonimno komponento v C-delu frazema

BIK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>močen (močan) kot bik</i>	<i>jak kao bik</i>	<i>jak како бик</i>	<i>сильный как бык</i>	‘zelo močan’
<i>gledati (zijati) kot bik v nova vrata</i>				‘zelo neumno ali začudeno gledati’
<i>gledati (zijati) kot zaboden bik</i>				‘zelo neumno ali začudeno gledati’
	<i>zdrav kao bik</i>		<i>здоровый как бык</i>	‘zelo zdrav’
			<i>реветь как бык</i>	‘zelo se dreti, kričati’

BIVOL

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
		<i>jak како бивола</i>		‘zelo močan’
			<i>здоровый как буйвол</i>	‘zelo zdrav’

³ Sodelavka za slovenščino je bila Erika Kržišnik, za hrvaščino Željka Fink Arsovski, za makedonščino Slavomira Ribarova, za ruščino pa lektorica za ruski jezik Irina Mironova Blažina (ob Željki Fink Arsovski).

ČEBELA, ČEBELICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>priden (delaven, marljiv) kot čebela (čebelica)</i>	<i>marljiv kao pčela (pčelica)</i>	<i>вреден како пчела (пчеличка)</i>	<i>трудолюбивый (прилежный) как пчела (пчёлка)</i>	‘zelo priden (delaven, marljiv)’

ČRV

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>raditi kao crv</i>			‘pridno (neprekinjeno, vztrajno) delati’
	<i>marljiv kao crv</i>			‘zelo marljiv’
		<i>слаб како црв (црвче)</i>		‘zelo suh’

DIHUR

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>smrdeti kot dihur</i>	<i>smrdjeti (zaudarati) kao tvor</i>	<i>смрди (корне) како твор</i>		‘zelo smrdeti’

FUKS⁴

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>len kot fuk</i>				‘zelo len’

GLISTA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>mršav kao glista</i>		<i>худой (тощий) как глиста</i>	‘zelo suh’

GOLOB, GOLOBČEK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>živeti kot dva golobčka</i>	<i>živjeti kao dva goluba</i>		<i>Жить как два голубя</i>	‘živeti v ljubezni in razumevanju’
	<i>živjeti kao golub i golubica</i>			‘živeti v ljubezni in razumevanju’
	<i>živjeti kao golubovi</i>	<i>живеат како гулапчиња</i>	<i>жить как голубки</i>	‘živeti v ljubezni in razumevanju’
			<i>жить как голубь с голубкой</i>	‘živeti v ljubezni in razumevanju’
			<i>жить как голубок и горлица</i>	‘živeti v ljubezni in razumevanju’

⁴ Konj rjavkasto ali rumenkasto rdeče barve.

GOSENICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
		досаден како гасеница		‘zelo siten, nadležen’

HIJENA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	smijati se kao hijena ⁵	се смеє како хисна	смеяться как гисна	‘zlobno, škodoželjno’

HRČEK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	zaspati (spavati) kao hrčak ⁶		заснуть (спать) как суслик	‘trdno zaspati (spati)’

HROŠČ

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	lijen kao buba			‘zelo len’
			чёрный как жук	‘zelo črn’

JAGNJE

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
krutek (pohleven) kot jagnje	miran kao jajnc	мирен (кроток) како јагне	смирный (кроткий) как ягнёнок (агнец)	‘zelo miroljuben, dobrodušen’
		заспие (спие) како јагне		‘trdno zaspati (spati)’

JAZBEC

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
spati kot jazbec				‘trdno spati’

JEREB

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	zaljubljen kao tetrijeb			‘zelo zaljubljen (moški)’
	zaljubiti se kao tetrijeb			‘zelo se zaljubiti (moški)’

⁵ Frazem s to primerjalno sestavino v C-delu v slovenskih knjižnih slovarjih ni zabeležen, pač pa ga za slovenščino s petimi ponovitvami potrjuje jezikovni korpus Gigafida 2.0 ((*žu*)*smejati se kot hijena*), kot enkratnica pa je izpričan tudi v prekmurskem narečju: *Smi'jāj se 'kāk xi'jena* ‘škodoželjno, privošljivo se smejati’.

⁶ Podobo tega glodalca v C-delu frazema za slovenščino z dvema pojavitvama izkazuje jezikovni korpus Gigafida 2.0 (*spati kot hrček*), najti pa jo je tudi v prekmurskem narečju: *S'pāj kāk 'xřěk* ‘trdno spati’.

KAČE (KAČA, GAD, GOŽ)

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>sikati kot kača</i>		<i>с'ска како змија</i>		‘jezno govoriti z ostrim, rezkim glasom’
<i>pibati kakor gad</i>				‘biti zelo jezen’
	<i>bijesan (ljut) kao zmija</i>	<i>бесен (лут) како змија</i>		‘zelo jezen’
	<i>bijesan (ljut) kao guja</i>			‘zelo jezen’
	<i>napiti se kao smuk</i>	<i>напие како смок</i>		‘zelo se napiti’
	<i>piti kao smuk</i>	<i>пие како смок</i>		‘veliko in pogosto piti’
			<i>напиться как змий</i>	‘zelo se napiti’
	<i>pijan kao smuk</i>	<i>пијан (се напие) како смок</i>		‘zelo pijan’
			<i>пьян как змий</i>	‘zelo pijan’
		<i>се здебели (се направи) како кача</i>		‘zelo se zrediti’

KAMELA, VELBLOD

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>napiti se kao deva</i>		<i>напиться как верблюда</i>	‘zelo se napiti’
	<i>piti kao deva</i>		<i>пить как верблюда</i>	‘zelo se napiti’
	<i>pijan kao deva</i>			‘zelo pijan’

KLOP

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>dosadan kao krpelj</i>	<i>досаден како крлеж</i>	<i>надоедливый (привязчивый) как клещ</i>	‘zelo siten, nadležen’

KONJ

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>delati (garati) kot konj</i>	<i>raditi kao konj</i>	<i>работи како коњ</i>	<i>работать как лошадь</i>	‘zelo veliko, naporno in vztrajno delati’
<i>močan (močan) kot konj</i>			<i>сильный как лошадь</i>	‘zelo močan’
	<i>glup kao konj</i>	<i>глуп како коњ</i>		‘zelo neumen’
			<i>пить как лошадь</i>	‘zelo, veliko piti’
			<i>уставивший как лошадь</i> ⁷	‘zelo utrujen’

⁷ Podoba konja v C-delu frazema je izpričana tudi v slovenskem prekmurskem narečju: *Zma'ra:nj kāk 'kujn/'kojn* ‘zelo utrujen’.

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
zdrav kot konj			здоровый как лошадь	‘zelo zdrav’

KOMAR

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	suh kao komarac ⁸	сув како комарец		‘zelo suh’

KOZEL

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			вопяет (несёт) от кого как от козла ⁹	‘zelo smrdeti’
	derati se kao jarac			‘zelo se dreti, kričati’
		здрав како прч		‘zelo zdrav’

KRAVA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
napiti se kot krava				‘zelo se napiti’
piti kot krava				‘zelo piti’
pijan kot krava				‘zelo pijan’
imeti [dolg, tak] jezik kot krava rep	imati jezik kao krava rep			‘biti zelo odrezav, piker’ ¹⁰
			толстый (жирный) ¹¹ как корова	‘zelo debel’
poda se (pristaja) kot kravi sedlo komu kaj	pristaje (stoji) kao kravi sedlo komu što		идёт (подходит, пристало) как [к] корове седло кому что	‘nič se mu ne podati (pristajati)’

KROKAR

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	crn kao gavran	црн како гавран	чёрный как грач	‘zelo črn’ ¹²

⁸ Primerjavo s *komarjem* je moč najti tudi v prekmurščini: *S'lo:žukj ('sijj) kâk 'sumič* ‘zelo suh’.

⁹ Primerjalna sestavina *kozel* za izražanje obravnavanega frazeološkega pomena v slovenskih knjižnih slovarjih ni zabeležena, jo pa za slovenščino z eno pojavitvijo potrjuje jezikovni korpus Gigafida 2.0 (*smrdeti kot kozel*).

¹⁰ V makedonščini se ta frazeološki pomen izraža s primerjalno sestavino *mlin: брблa (меле) како воденица*, v ruščini pa se izraža preko lastnosti ostrine *brtve: язык как бритва у кого*.

¹¹ V slovenščini zoonim *krava* v C-delu frazema izkazuje prekmursko narečje: *'Debelj kâk k'râva* ‘zelo debel’.

¹² V slovenščini se ta frazeološki pomen izraža z nezoonimnimi sestavinami:

črn kot noč / vrag / budič / katran / oglje / cigan / zamorec.

KRT

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>marljiv kao krtica</i>	<i>врѣден (работлив) како кртица</i>		‘zelo priden (delaven, marljiv)’
	<i>sljep kao krtica¹³</i>	<i>слеп (коф) како крт</i>	<i>слепой как крот</i>	‘zelo slaboviden’

KURA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>slap kot kura</i>		<i>слеп (коф) како кокошка</i>		‘zelo slaboviden’

LEV

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>šetati (hodati) kao lav u kavežu</i>	<i>шета (оди) како лав во кафез</i>		‘nervozno hoditi v različnih smerih’

LISICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>zvit kot lisica</i>	<i>lukav kao lisica</i>	<i>лукав како лисица</i>	<i>хитрый как лиса (лисица, лисичка)</i>	‘zelo zvit’

MAČKA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>gledati se (biti, prepirati se) kot pes in mačka</i>	<i>slagati se kao pas i mačka</i>	<i>се сложи како мачка и куче</i>	<i>жить как кошка с собакой</i>	‘sovražiti se, ne marati se, zelo se prepirati’
		<i>любопитен како мачка</i>		‘zelo radoveden’
			<i>влюблённый как кошка</i>	‘zelo zaljubljen’

MEDVED

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			<i>разъярённый как медведь</i>	‘zelo jezen’
			<i>спать как медведь в берлоге¹⁴</i>	‘trdno spati’

¹³ V slovenskih knjižnih frazemih se obravnavan frazeološki pomen s podobo *krt*a ne izraža, pač pa je primerjava s tem sesalcem izpričana v primorskem zagorskem govoru: *Jā s'le:jp ku 'kərt* ‘zelo slaboviden’.

¹⁴ Primerjalno sestavino *medved* je moč najti v nekaterih slovenskih narečjih, npr. v notranjskem zagorskem govoru: *S'pi:s ku 'mje:dvɛt* ‘trdno’, v štajerskem oplojniškem govoru: *Za 'ji:ɛnɪga, kɔ 'je:ɪst s'pɛ:ɪ, se 'n:ɛ:ɛ, da s'pɛ:ɪ 'təko 'mi:ɛdvɛd* ‘trdno’ in v prekmurskem narečju: *S'pātj kāk 'medvīt* ‘trdno spati’.

MERJASEC

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			ленивый как боров	‘zelo len’
			развестся (растолстеть) как боров	‘zelo se zrediti’

MIŠ

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
reven kot cerkevna miš	gol (siromašan) kao crkveni miš	сиромашен како <црковен (манастирски)> глушец	бедный (нищий) как церковная мышь	‘zelo reven’

MRAVLJA, MRAVLJICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
delati kot mравlja (mравljica)	raditi kao mрав	работи како mравка	трудиться как муравей	‘zelo pridno (neprekinjeno, vztrajno) delati’
priden (delaven, marljiv) kot mравlja (mравljica)	marljiv kao mрав	вреден како mравка	трудолюбивый (прилежный) как муравей	‘zelo priden (delaven, marljiv)’

MUHA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
siten kot [podrepna] muha	dosadan kao muha	досаден како мува	надоедливый (назойливый) как осенняя муха	‘zelo siten, nadležen’
			медлительный как сонная (осенняя) муха	‘zelo počasen’

MULA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
trmast kot mula				‘zelo trmast’

NETOPIR

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
		слеп (коп) како лиляк		‘zelo slaboviden’

OBAD

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
siten kot obad				‘zelo siten, nadležen’

OPICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
dreti se kot opica				‘zelo se dreti, kričati’

OSA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>siten kot osa</i>				‘zelo siten, nadležen’

OSEL

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>trmast kot osel</i>	<i>tvrdoglav kao magarac</i> (<i>magare</i>)	<i>тердоглав како магаре</i> <на мост>	<i>упрямый как осёл</i>	‘zelo trmast’
		<i>се напије (се наложа) како магаре</i>		‘zelo se napiti’
		<i>пије како магаре</i>		‘zelo piti’
		<i>пијан (се напије) како магаре</i>		‘zelo pijan’
			<i>глупый как осёл¹⁵</i>	‘zelo neumen’
	<i>pristaje (stoji) kao magarcu sedlo komu što</i>	<i>стои некому, нешто како на магаре седло</i>		‘nič se mu ne podati (pristajati)’

OVCA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>siv kot ovca</i>	<i>sijed kao ovca</i>			‘zelo siv’ ¹⁶

OVEN

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			<i>глупый как баран</i>	‘zelo neumen’
			<i>смотреть (уставиться) как баран на новые ворота</i>	‘zelo neumno ali začudeno gledati’

PAJEK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>suh kot pajek</i>				‘zelo suh’

PAV

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>kot pav (hoditi, nositi se, šopiriti se itd.)</i>				‘zelo važno, napihnjeno, vzvišeno’
<i>prevzetjen kot pav</i>				‘zelo domišljav, prevzetjen’

¹⁵ Primerjavo neumnega človeka z *oslom* najdemo v slovenskem prekmurskem narečju: ‘*Но:уриј кáк со'мар*’ ‘zelo neumen’.

¹⁶ Frazeološki pomen ‘zelo siv’ se v ruščini izraža z nezoanimno sestavino *лунa*: *седой как лунь*, v makedonščini pa v C-delu frazema nasotpa bajeslovna oseba *dedek Мраз*: *бел како Дедо Мраз*.

PES

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>suh kot pes</i>	<i>mršav kao pas</i>	слаб како куче	худой как уличная (бездомная, бродячая) собака	‘zelo suh’
<i>lačen kot pes</i>	<i>gladan kao pas</i>	зладен како куче		‘zelo lačen’
<i>gledati se (biti, prepirati se) kot pes in mačka</i>	<i>slagati se kao pas i mačka</i>	се сложни како мачка и куче	жить как кошка с собакой.	‘sovražiti se, ne marati se, zelo se prepirati’
<i>zvest kot pes</i>	<i>vjieran kao pas (pseto)</i>	верен како куче	верный как собака; как <верная> собака	‘zelo zvest’
<i>len kot pes</i>				‘zelo len’
<i>utrujen kot pes</i>	<i>umoran kao pas (pseto)</i>	уморен (цркнат) како куче	уставший как собака	‘zelo utrujen’
<i>nervozen (živčen) kot pes</i>	<i>nervozan kao pas</i>	нервозен како пес		‘zelo nervozen’
<i>jezen kot pes</i>	<i>ljut kao pas</i>	лут како <бесно> куче	злой (сердитый) как собака (нёс) на цепи ([цепная] собака)	‘zelo jezen’
<i>lagati kot pes [teče]</i>	<i>lagati kao pas (pseto)</i>	лаже како куче		‘zelo lagati’
<i>ljubosumen kot pes</i>	<i>ljubomorán kao pas</i>			‘zelo ljubosumen’ ¹⁷
	<i>zaljubljen kao pseto</i>			‘zelo zaljubljen’
	<i>zaljubiti se kao pseto</i>			‘zelo se zaljubiti’

PETELIN

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>kot petelin</i> (hoditi, obnašati se, šopiriti se itd.)	<i>kao kokot</i> (hodati, ponašati se itd.)	како петел <на буните> [се прчи, одн, се понаша itd.]	как петух (ходить, расхаживать itd.)	‘zelo važno, napihnjeno, vzvišeno’

PIJAVKA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			надоедливый (привязчивый) как пиявка ¹⁸	‘zelo nadležen, siten’

¹⁷ V makedonščini in ruščini se to negativno človekovo čustvo izraža z nezoonomimno sestavino; makedonščini v C-delu frazema nastopa pripadnik turškega naroda: *љубоморен како Турчин*, v ruščini pa duhovno bitje *budič*, ki pooseblja zlo: *ревнивый как чёрт*.

¹⁸ Primerjavo s *pijavko* v slovenščini izpričuje prekmursko narečje: *Dopsaden kak 'pijavka* ‘zelo nadležen, siten’.

PIŠČANEC

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
		jede како пишанце (пиле) ¹⁹		

PODGANA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			бедный (нищий) как крыса	‘zelo reven’

POLH

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>spati (zaspati) kot</i> polh	<i>spavati (zaspati)</i> kao puh			‘trdno (za)spati’

POLŽ

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>lesti (hoditi ipd.)</i> kot polž	<i>vući se (miljeti)</i> kao puž	<i>се тегне (се влечка)</i> како пожжав	<i>тащиться (ползти)</i> как улитка (улитка)	‘zelo počasi’
<i>[počasen] kot</i> polž	<i>spor kao</i> puž	<i>спор како</i> пожжав		‘zelo počasen’

PRAŠIČ, PRASE, PUJS

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>debel kot</i> prašič (pujs)	<i>debeo kao</i> prasac (prase)	<i>дебел како</i> прасе	<i>толстый как</i> поросёнок	‘zelo debel’
<i>zrediti se kot</i> prašič (pujs)	<i>udebljati se (utoriti se) kao</i> prasac	<i>се здебели (се направи) како</i> прасе		‘zelo se zrediti’
<i>umazan kot</i> prašič (pujs)	<i>prljav kao</i> prasac	<i>гнасен како</i> прасе	<i>грязный как</i> поросёнок	‘zelo umazan’
<i>jesti (žreti) kot</i> prašič				‘grdo, veliko, požrešno jesti’
<i>jesti (žreti) kot</i> pujs				‘grdo, veliko, požrešno jesti’

PTICA, PTIČ, PTIČEK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>[sloboden (prost)]</i> kot ptič (ptiček) na veji	<i>[slobodan] kao</i> ptica (ptičica) [na grani]	<i>слободен како</i> птица (птичка)	<i>[свободный (вольный)] как</i> птица	‘biti popolnoma prost, sloboden, brez skrbi’
<i>jesti kot</i> ptiček	<i>jesti kao</i> ptičica (ptica)		<i>есть как</i> птичка	‘zelo malo jesti’

¹⁹ V makedonščini izpričano primerjavo s *piščancem* v C-delu frazema je moč najti tudi v slovenskem prekmurskem gornjeseniškem govoru: ‘*Gešje kake 'piške* ‘zelo malo jesti’.

PURAN

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>napihnen kot puran</i>				‘zelo domišljav, prevzeten’
	<i>kao puran</i> (hodati, ponášati se itd.)	<i>како мисир</i> [Оди, се понаша itd.]	<i>как индюк</i> (ходить, шагать итд.)	‘zelo važno, napihnjeno, vzvišeno’
<i>rdeč kot puran</i>				‘zelo rdeč’

RAK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>rdeč kot [kuhan] rak</i>	<i>crven kao rak</i>	<i>црвен како рак</i>	<i>красный как [варёный] рак</i>	‘zelo rdeč’
<i>žardeti kot [kuhan] rak</i>	<i>pocrvenjeti kao rak</i>	<i>се зацрвени како рак</i>	<i>покраснеть как [варёный] рак</i>	‘zelo pordečeti’

RIBE (RIBA, SARDINA, SLED)

SLO	HR	MAK	RUS	
<i>stisnjeni kot sardine</i>	<i>žbijeni (stisnuti, nabijeni i sl.) kao sardine [u konzervi]</i>	<i>збиени (набиени) како сардини</i>	<i>как сельди в бочке</i>	‘zelo stisnjeni’
<i>počutiti se kot riba v vodi</i>	<i>osjećati se kao riba u vodi</i>	<i>се осећа како риба во вода</i>	<i>чувствовать себя как рыба в воде</i>	‘počutiti se ugodno, prijetno’
<i>počutiti se kot riba na suhom</i>	<i>osjećati se kao riba na suhom</i>	<i>се осећа како риба на суво</i>	<i>чувствовать себя как рыба без воды (на берегу, на песке)</i>	‘počutiti se neugodno, slabo’
<i>zdrav kot riba [v vodi]</i>	<i>zdrav kao riba</i>			‘zelo zdrav’

RIS

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>besen (ježen) kot ris</i>	<i>bijesan (ljut) kao ris</i>	<i>бесен (лут) како рис</i>		‘zelo ježen’
<i>gledati kot ris</i>				‘ježno, srepo gledati’

SIVA MERINOVKA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			<i>врать как сивый мерин</i>	‘zelo lagati’
			<i>глупый как сивый мерин</i>	‘zelo neumen’

SLON

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom</i>	<i>ponašati se kao slon u staklani (trgovini porculana)</i>	<i>се однесува како СЛОЊ во стакларница</i>	<i>вести себя как СЛОЊ в посудной лавке; вести себя как пьяный СЛОЊ</i>	‘zelo nerodno, nespretno’
		<i>здрав како СЛОЊ</i>		‘zelo zdrav’

SRAKA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>radoznao (znatiželjan) kao svraka²⁰</i>		<i>любопытный как СОРОКА</i>	‘zelo radoveden’
<i>dreti se kot sraka</i>				‘zelo se dreti, kričati’

SRNA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>plah (plašen) kot srna</i>	<i>plah kao srna</i>	<i>плашлив како СРНА</i>	<i>пугливый (бояливый) как ЛАнь</i>	‘zelo plah’
<i>vitka kot srna</i>	<i>vitka kao srna</i>	<i>витка како СРНА</i>	<i>стройная как СЕРНА</i>	‘zelo vitka’

STENICA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>dosadan kao stjenica</i>			‘zelo siten, nadležen’

SVINJA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>debel kot svinja</i>	<i>debeo kao svinja</i>	<i>дебел како СВИЊА</i>	<i>толстый (жирный) как СВИЊА</i>	‘zelo debel’
<i>zrediti se kot svinja</i>	<i>udebljati se (utoviti se) kao svinja</i>	<i>се здебели (се направи) како СВИЊА</i>	<i>развесться (растолстеть) как СВИЊА</i>	‘zelo se zrediti’
<i>umazan kot svinja</i>	<i>prljav kao svinja</i>	<i>гласен како СВИЊА</i>	<i>грязный как СВИЊА</i>	‘zelo umazan’
<i>jesti (žreti) kot svinja</i>	<i>jesti (žderati) kao svinja</i>	<i>(жде) како СВИЊА</i>	<i>жрать (есть) как СВИЊА</i>	‘grdo, veliko, požrešno jesti’
<i>napiti se kot svinja</i>	<i>napiti se kao svinja</i>	<i>се напие како СВИЊА</i>	<i>напиться как СВИЊА</i>	‘zelo se napiti’
<i>pijan kot svinja</i>	<i>pijan kao svinja</i>	<i>пијан (се напие) како СВИЊА</i>	<i>пьян как СВИЊА</i>	‘zelo pijan’
<i>pada se (pristaja) kot svinji sedlo komu kaj</i>	<i>pristaje (stoji) kao kрмачи sedlo komu što</i>			‘nič se mu ne podati (pristajati)’

²⁰ Ujemanje z v hrvaščini in ruščini izpričano sestavino *sraka* v C-delu frazema najdemo v slovenskem primorskem zagorskem govoru: *Jə rado've:židna ku s'ra:ka* ‘zelo radovedna’.

SVIZEC

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			заснуть (спать) как сурок	‘trdno (za)spati’

ŠOJA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
dreti se kot šoja				‘zelo se dreti, kričati’

TELE

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
[neumen] kot tele	glup kao tele	глуп како теле		‘zelo neumen’
gledati (zjijati) kot tele v nova vrata	gledati (buljiti) kao tele [u šarena vrata]	гледа (буљи, зине) како теле во шарена врата		‘zelo neumno ali začudeno gledati’
gledati (zjijati) kot tele	gledati (buljiti) kao telac	гледа (буљи, зине) како теле		‘zelo neumno ali začudeno gledati’

TIGER

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			злой как тигр	‘zelo jezen’
			метаться (ходить) как тигр в клетке	‘nervozno hoditi v različnih smereh’

TROT

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
len kot trot		мрзлив како трут		‘zelo len’

VOL

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
delati (garati) kot vol	raditi (tegliti) kao vol	работи како вол	работать как вол	‘zelo veliko, naporno in vztrajno delati’
zabit kot vol	glup kao vol	глуп како вол		‘zelo neumen’
trmast kot vol				‘zelo trmast’
		се напије (се наложа) како вол		‘zelo se napiti’
		пие како вол		‘veliko in pogosto piti’
		пијан (се напије) како вол		‘zelo pijan’
	derati se kao vol	се дере како вол		‘zelo se dreti, kričati’

VOLK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>lačen kot volk</i>	<i>gladan kao vuk</i>	<i>гладен како ВОЛК</i>	<i>голодный как ВОЛК</i>	‘zelo lačen’
			<i>сердитый как ВОЛК</i>	‘zelo jezen’

VRABEC, VRABČEK

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>jesti kot vrabček</i>	<i>jesti kao vrabac</i>	<i>јаде како ВРАПЧЕ (врапченце)</i>	<i>есть как ВОРОБЫШЕК</i>	‘zelo malo jesti’
			<i>худой (слабый) как ВОРОБЕЙ</i>	‘zelo suh’
			<i>как ВОРОБЫШЕК</i>	‘zelo suh’

ZAJEC

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>plašen kot zajec</i>	<i>plašljiv kao zec</i>	<i>плашлив како ЗАЈАК</i>	<i>боязливый (пугливый) как ЗАЯЦ</i>	‘zelo plašen’
<i>spati kot zajec</i>	<i>spavati kao zec</i>	<i>спие како ЗАЈАК</i>	<i>спать как ЗАЯЦ</i>	‘zelo rahlo spati’

ZVER

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
			<i>работать как ЗВЕРЬ</i>	‘zelo veliko, naporno in vztrajno delati’
	<i>napiti se kao zvijer</i>	<i>се напије како СВЕР</i>		‘zelo se napiti’
	<i>pijan kao zvijer</i>	<i>пијан (се напије) како СВЕР</i>		‘zelo pijan’
			<i>реветь как ЗВЕРЬ</i>	‘zelo se dreti, kričati’
			<i>метаться (ходить) как ЗВЕРЬ в клетке</i>	‘nervozno hoditi v različnih smerch’

ŽELVA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>kretati se (hodati) kao kornjača²¹</i>	<i>се влечка (се тегне, оди) како ЖЕЛКА</i>	<i>двигаться (ходить, ползти) как ЧЕРЕПАХА</i>	‘zelo počasi’

²¹ Frazem s primerjalno sestavino želva v slovenskih knjižnih slovarjih ni izpričan, ga pa za slovenščino z dvema pojavitvama potrjuje jezikovni korpus Gigafida 2.0 (*počasen/počasna kot želva*).

ŽIVAL

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
	<i>raditi kao</i> životinja	<i>работи како</i> ЖИВОТНО		‘zelo veliko, naporno in vztrajno delati’

ŽIVINA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>delati (garati) kot</i> [črna] živina				‘zelo veliko, naporno in vztrajno delati’
<i>napiti se kot</i> živina	<i>napiti se kao</i> stoka	<i>се напије како</i> СТОКА		‘zelo se napiti’
<i>pijan kot</i> živina	<i>pijan kao</i> stoka	<i>пијан (се напије) како</i> СТОКА		‘zelo pijan’
		<i>залиубен (затрескан)</i> како ајван		‘zelo zaljubljen’
		<i>се залиуби (се затреска) како</i> ајван		‘zelo se zaljubiti’

ŽOLNA

SLO	HR	MAK	RUS	POMEN
<i>napiti se kot</i> žolna				‘zelo se napiti’
<i>piti kot</i> žolna				‘veliko in pogosto piti’
<i>pijan kot</i> žolna				‘zelo pijan’

4 Pomenska analiza frazemov

Iz nadaljevanja prispevka je razvidno, kako se telesne značilnosti in vedenjski vzorci živali ter antropomorfno pripisane značajske karakteristike in antropocentrično vrednotenje posameznih živalskih vrst odražajo v slovenskih, hrvaških, makedonskih in ruskih frazemih.

BIK:²²

- moč: *močen (močan) kot* **bik** – *jake kao* **bik** – *јак како* **БИК** – *сильный как* **БЫК**;
- neumnost: *gledati (zrijati) kot* **bik** *v nova vrata*; *gledati (zrijati) kot* *zaboden* **bik** (SLO);
- oglašanje živali: *реветь как* **БЫК** (RUS);
- dobro zdravje: *zdrav kao* **bik** (HR); *здоровый как* **БЫК** (RUS).

²² Če se zoonimna komponenta v C-delu frazema ujema v vseh obravnavanih jezikih, so frazemi predstavljeni tako, da na prvem mestu navajamo slovenski, na drugem hrvaški, na tretjem makedonski in na četrtem ruski knjižni frazem, sicer pa je živost frazema v obravnavanih jezikih označena z označevalniki (SLO – slovensko, HR – hrvaško, MAK – makedonsko, RUS – rusko).

BIVOL:

- moč: *jak* *kak*o **биво**л (MAK);
- dobro zdravje: *здоровый* *как* **буйво**л (RUS).

KRAVA:

- pitje velikih količin vode: *napiti se* *kot* **krava**; *piti* *kot* **krava**; *pijan* *kot* **krava** (SLO);
- dolžina kravjega repa: *imeti* [*dolg, tak*] *jezik* *kot* **krava** *rep* (SLO); *imati jezik* *kao* **krava** *rep* (HR);
- debelost: *толстый (жирный)* *как* **корова** (RUS);
- neprimernost za kaj: *poda se (pristaja)* *kot* **kravi** *sedlo* *komu* *kaj* (SLO); *pristaje (stoji)* *kao* **kravi** *sedlo* *komu* *što* (HR); *uđem (подходящ, пришло)* *как* [к] **корове** *седло* *кому* *что* (RUS).

TELE:

- neumnost: *gledati (zijati)* *kot* **tele** *v nova vrata*; *gledati (zijati)* *kot* **tele**; [*neumen*] *kot* **tele** (SLO); *gledati (buljiti)* *kao* **tele** [*u šarena vrata*]; *gledati (buljiti)* *kao* **telac**; *glup* *kao* **tele** (HR); *гледа (бульи, зине)* *како* **теле** *во шарена врата*; *гледа (бульи, зине)* *како* **теле**; *глуп* *како* **теле** (MAK).

VOL:

- delavnost, vzdržljivost: *delati (garati)* *kot* **vol** – *raditi (tegliti)* *kao* **vol** – *работи* *како* **вол** – *работать* *как* **вол**;
- neumnost: *zabit* *kot* **vol** (SLO); *glup* *kao* **vol** (HR); *глуп* *како* **вол** (MAK);
- trma: *trmast* *kot* **vol** (SLO);
- pitje velikih količin vode: *se napije (se наложа)* *како* **вол**; *пие* *како* **вол**; *пијан (се напије)* *како* **вол** (MAK);
- oglašanje živali: *derati se* *kao* **vol** (HR); *се дере* *како* **вол** (MAK).

ŽIVAL:

- delavnost, pridnost, marljivost: *raditi* *kao* **životinja** (HR); *работи* *како* **животно** (MAK).

ŽIVINA ‘govedo’:

- delavnost, vzdržljivost: *delati (garati)* *kot* [črna] **živina** (SLO);
- pitje velikih količin vode: *napiti se* *kot* **živina**; *pijan* *kot* **živina** (SLO); *napiti se* *kao* **stoka**; *pijan* *kao* **stoka** (HR); *се напије* *како* **стока**; *пијан (се напије)* *како* **стока** (MAK);

– zaljubljenost: *зальубен (затрескан) како ајван, се зальуби (се затреска) како ајван* (MAK).

Goveja živina je v vseh kulturnih prostorih prepoznana po moči (bik, bivol) ter delavnosti (vol, živina), kjer je dejavnost živali pri uporabi za določen človekov namen antropocentrično pojmovana kot inherentna lastnost živali. Dejansko pa gre za živali, ki jih človek zaradi njihove fizične moči uporablja za delo (Koletnik 2020: 278). V ruščini med telesnimi lastnostmi izstopa še debelost (krava), v slovenščini in hrvaščini pa dolg rep (krava), ki predstavlja neobičajno dolžino človekovega jezika (pretirana zgovornost, jezikavost, pikrost). V obravnavanih frazemih se odražajo tudi vedenjski vzorci, kot so pitje velikih količin vode (krava, vol, živina), kar v južnoslovanskih jezikih označuje nezmernost človekovega pitja, ter oglašanje živali (vol, bik), s čimer se v hrvaščini, makedonščini in ruščini stopnjuje jakost človekovega vpitja. V južnoslovanskem kulturnem prostoru se živalim pogosto pripisuje neumnost (bik, tele, vol), v slovenščini trma (vol), v hrvaščini in ruščini pa se govedo predstavno pojavlja v primerah z zdravjem (bik, bivol).

FUKS:

– lenoba: *len kot fuk*s (SLO).

KAMELA, VELBLOD:

– pitje velikih količin vode: *napiti se kao deva; piti kao deva; pijan kao deva* (HR); *напиться как верблюд; пить как верблюд* (RUS).

KONJ:

- delavnost, vzdržljivost: *delati (garati) kot konj – raditi kao konj – работи како коњ* – *работать как лошадь*;
- moč: *močen (močan) kot konj* (SLO); *сильный как лошадь* (RUS);
- neumnost: *glup kao konj* (HR); *глуп како коњ* (MAK);
- pitje velikih količin vode: *пить как лошадь* (RUS);
- utrujenost: *уставший как лошадь* (RUS);
- dobro zdravje: *zdrav kot konj* (SLO); *здоровый как лошадь* (RUS).

MULA:

– trma: *trmast kot mula* (SLO).

OSEL:

- trma: *trmast kot osel* – *tvrdoglav kao magarac* (*magare*) – *тврдоглав како магаре* <на мост> – *упрямый как осёл*;
- pitje velikih količin vode: *se nanie* (*se naloжа*) *како магаре*; *nie* *како магаре*; *pijan* (*se nanie*) *како (магаре)* (MAK);
- neumnost: *глупый как осёл* (RUS);
- neprimernost za kaj: *pristaje* (*stoji*) *kao magarcu sedlo komu što* (HR); *стои некому, нешто како на магаре седло* (MAK).

V slovenščini in ruščini je konj v frazemih prepoznan po svoji moči in dobrem zdravju. Prehranjevalne navade kopitarjev, tj. velika potreba po vodi, se odražajo v hrvaških, makedonskih in ruskih frazemih (konj, osel, kamela, velblod), v obravnavanem vzhodnoslovanskem jeziku pa se konju pripisuje še utrujenost. Med antropomorfno pripisanimi značajskimi karakteristikami kopitarjev v vseh obravnavanih jezikih izstopata delavnost, vzdržljivost (konj) in trma (osel, mula). Njihova domnevna neumnost (osel, konj) se odraža v hrvaških, makedonskih in ruskih frazemih, lenoba pa v slovenskih (fuks).²³ Negativna predstavnost osla o primernosti za kaj je izpričana v hrvaškem in makedonskem kulturnem prostoru.

JAGNJE:

- miroljubnost, dobrodušnost: *krotek* (*pohleven*) *kot jagnje* – *miran kao janje* – *мирен (кроток) како јagne* – *смирный (кроткий) как ягнёнок* (*агнец*);
- spalne navade: *zasnue* (*спие*) *како јagne* (MAK).

KOZEL:

- vonj živali: *воняеть* (*несёт*) *от кого как от козла* (RUS);
- oglašanje živali: *derati se kao jarac* (HR);
- dobro zdravje: *здрав како прч* (MAK).

OVCA:

- barva dlake: *siv kot ovca* (SLO); *sijed kao ovca* (HR).

²³ Tj. konj rjavkasto ali rumenkasto rdeče barve.

OVEN:

– neumnost: *глупый как баран, смотреть (уставиться) как баран на новые ворота* (RUS).

SIVA MERINOVKA:

– laganje: *врать как сивый мерин* (RUS);

– neumnost: *глупый как сивый мерин* (RUS).

Kozel je v ruščini prepoznan po oddajanju neprijetnega vonja, v hrvaščini po glasnem oglašanju, v makedonščini pa po dobrem zdravju. Barva dlake (ovca) izstopa v slovenskih in hrvaških frazemih, spalne navade živali (jagnje) pa se odražajo v makedonskih frazemih. Med drobnici antropomorfno pripisanimi lastnostmi je v vseh obravnavanih jezikih opaziti miroljubnost in dobrodušnost (jagnje), v ruščini pa se ji pripisujeta še neumnost (oven, siva merinovka) in lažnivost (siva merinovka).

MERJASEC:

– lenoba: *ленивый как боров* (RUS);

– debelost: *развестся (растолстеть) как боров* (RUS).

PRAŠIČ, PUJS:

– debelost: *debel kot prašič (pujs) – debeo kao prasac (prase) – дебел како прасе – толстый как поросёнок*; *žrediti se kot prašič (pujs) – udebljati se (utoviti se) kao prasac – се здебели (се направи) како прасе*;

– umazanost in nemarnost: *umazan kot prašič (pujs) – prljav kao prasac – gnasen како прасе – грязный как поросёнок*;

– požrešnost: *jesti (žreti) kot prašič, jesti (žreti) kot pujs* (SLO).

SVINJA:

– debelost: *debel kot svinja – debeo kao svinja – дебел како свиња – толстый (жирный) как свинья*; *žrediti se kot svinja – udebljati se (utoviti se) kao svinja – се здебели (се направи) како свиња – развестся (растолстеть) как свинья*;

– umazanost in nemarnost: *umazan kot svinja – prljav kao svinja – gnasen како свиња – грязный как свинья*;

– požrešnost: *jesti (žreti) kot svinja (prašič, pujs) – jesti (žderati) kao svinja – жде (ждеде) како свиња – жрать (есть) как свинья*;

- nezmerno pitje : *napiti se kot svinja* – *napiti se kao svinja* – *се напиу како СВИЊА* – *напиться как СВИНЬЯ*, *pijan kot svinja* – *pijan kao svinja* – *пијан (се напиу) како СВИЊА* – *пьян как СВИНЬЯ*;
- neprimernost za kaj: *poda se (pristaja) kot svinji sedlo komu kaj* (SLO); *pristaje (stoji) kao krmači sedlo komu što* (HR).

Frazemi, v katerih se pojavljajo prašiči, so prevladujoče negativni. V vseh obravnavanih jezikih so poudarjeni njihov videz – debelost (merjasec, prašič, svinja) ter antropocentrično pripisani umazanost in nemarnost (prašič, svinja),²⁴ domnevna požrešnost in nenasitnost (prašič, pujs, svinja) ter v ruščini tudi lenoba (merjasec). Negativna predstavnost svinje o primernosti za kaj se zrcali v slovenskih in v hrvaških frazemih.

GOLOB:

- medsebojna ljubezen in razumevanje: *živeti kot dva golobčka* (SLO); *živjeti kao dva goluba*; *živjeti kao golub i golubica*; *živjeti kao golubovi* (HR); *живеат како гулапчиња* (MAK); *жить как два голубя*, *жить как голубь с голубкой*, *жить как голубок и горлица*; *жить как голубки* (RUS).

JEREB:

- zaljubljenost: *zaljubljen kao tetrijeb*; *zaljubiti se kao tetrijeb* (HR).

KROKAR:

- barva živali: *crn kao gavran* (HR); *црн како гавран* (MAK); *чёрный как грач* (RUS).

KURA:

- slab vid (v mraku): *slép kot kura* (SLO); *слен (коп) како кокошка* (MAK).

PAV:

- ošabnost, domišljavost, vzvišenost: *kot pav* (hoditi, nositi se, šopiriti se itd.); *prevzetén kot pav* (SLO).

²⁴ Pripis nemarnosti in umazanosti je v nasprotju z etološkimi raziskavami prašičev, ki kažejo, da so prašiči med najbolj čistimi živalmi (denimo zelo jih moti, če so mesta, kjer jejo ali spijo, umazana), in izhaja iz antropocentričnega pojmovanja, da je blato umazanija. Dejansko pa ima blato blagodejen učinek na kožo prašičev. Prašiči se ne valjajo v blatu, da bi se umazali, ampak s tem regulirajo telesno temperaturo (v primerjavi s človekom imajo zelo malo žlez znojnic in večina jih ne deluje, zato se sami ne morejo ohladiti; hlajenje v blatu je tudi bolj dolgotrajno kot hlajenje v čisti vodi, saj blatna voda s telesa hlapi veliko počasneje kot čista voda) in ščitijo kožo pred soncem – blato namreč na prašičji koži predstavlja zaščito pred UV-žarki (Koletnik 2020: 280).

PETELIN:

– ošabnost, domišljavost, postavljanje: *kot petelin* (hoditi, obnašati se, šopiriti se itd.) – *kao kokot* (hodati, ponašati se itd.) – *како петел* <на буниште> [се прчи, оди, се понаша itd.] – *как петух* (ходить, расхаживать itd.).

PIŠČANEC:

– ješčnost (majhna): *jede како пилence (пиле)* (MAK).

PURAN:

– ošabnost, domišljavost, postavljanje: *napihnen kot puran* – *kao puran* (hodati, ponašati se itd.) – *како мисир* [оди, се понаша itd.] – *как индюк* (ходить, шагать итд.);

– rdeča obarvanost vratu: *rdeč kot puran* (SLO).

PTIČ:

– zmožnost prostega premikanja po zraku: [svoboden (prost)] *kot ptič* (ptiček) *na veji* – [slobodan] *kao ptica* (ptičica) [na grani] – слободен *како птица* (птичка) – [свободный] *как птица*;

– ješčnost (majhna): *jesti kot ptiček* (SLO); *jesti kao ptičica* (ptica) (HR); *есть как птичка* (MAK).

SRAKA:

– oglašanje živali: *dreti se kot sraka* (SLO);

– radovednost: *radoznao (znatiželjan) kao svraka* (HR); *любопытный как сорока* (RUS).

ŠOJA:

– oglašanje živali: *dreti se kot šoja* (SLO).

VRABEC:

– ješčnost (majhna): *jesti kot vrabček* – *jesti kao vrabac* – *jade како врапче* (врапченце)

– *есть как воробышек*;

– životarjenje: *худой (слабый) как воробей*, *как воробышек* (воробушек) (RUS).

ŽOLNA:

– nezmerno pitje: *napiti se kot žolna*; *piti kot žolna*; *pijan kot žolna* (SLO).

Posamezni ptiči so v frazemih prepoznani po telesnih lastnostih in hibah, kot so: rdeča obarvanost vratu (puran), barva perja (krokar), slab vid v mraku (kokoš), zmožnost premikanja po zraku (ptič, ptica).²⁵ V vseh jezikih izstopajo prehranjevalne navade ptičev (ptiček, piščanec, vrabček), njihovo glasno oglašanje se zrcali v slovenskih frazemih (sraka, šoja), njihov slab položaj oz. životarjenje pa v ruskih (vrabec). V frazemih, ki se nanašajo na ptiče, so pogosti tudi antropomorfni pripisi značajskih značilnosti, kot so bahavost, ošabnost, vzvišenost (pav, petelin, puran) in radovednost (sraka), ali čustvenih stanj in občutenj, kot so zaljubljenost (jereb), ljubezen in medsebojno razumevanje (golob) ter žeja in pijanost (žolna).²⁶

MAČKA:

- nerazumevanje s psom: *gledati se (biti, prepirati se) kot pes in mačka – slagati se kao pas i mačka – се сложили како мачка и куче – жить как кошка с собакой*;
- radovednost: *любопытен како мачка* (MAK);
- zaljubljenost: *влюблённый как кошка* (RUS).

Mačka je v vseh obravnavanih jezikih prepoznana po nerazumevanju s psom, v makedonščini se ji antropomorfno pripisuje radovednost, v ruščini pa zaljubljenost. Sovražnost med psom in mačko temelji na človekovi domnevi o boju psa in mačke za njegovo naklonjenost. Po Kebru (2011: 679) so korenine dosti bolj globoke, saj gre za prvotni odnos med psom roparjem in njegovim možnim plenom mačko. Ta lahko svoje manjvrednostne komplekse iz odnosa s psom uspešno zdravi v podobnem odnosu z mišjo.

PES:

- životarjenje: *sub kot pes – mršav kao pas – слаб како куче – худой как уличная (бездомная, бродячая) собака; lačen kot pes – gladan kao pas – голоден како куче – голодный как собака (нѣс)*;
- nerazumevanje z mačko: *gledati se (biti, prepirati se) kot pes in mačka – slagati se kao pas i mačka – се сложили како мачка и куче – жить как кошка с собакой*;
- zvestoba: *zvest kot pes – vjeren kao pas (pseto) – верен како куче – верный как собака; как <верная> собака*;

²⁵ Zmožnost ptic za premikanje po zraku (letenje) pri človeku vzbuja predstave o prednosti ptic in njihovega življenja nasproti človekovemu (Keber 1998: 193).

²⁶ Žolna se z žejo in posledično pitjem verjetno povezuje zaradi svojega drugega poimenovanja *pirka*, ki ga je dobila v zvezi z oglašanjem *piv piv*, pri čemer izraz *pirka* pomeni tudi 'pijanka', glagol *pirkati* pa 'pomalo piti' (Keber 1998: 354).

- lenoba: *len kot pes* (SLO);
- utrujenost: *utrujen kot pes* – *umoran kao pas* (*pseto*) – *уморен (уфкнат) како куче* – *уставивший как собака*;
- nervoza: *nervozen (živčen) kot pes* (SLO); *nervozan kao pas* (HR); *нервозен како пец* (MAK);
- jeza: *jezen kot pes* – *ljut kao pas* – *лут како <бесно> куче* – *злой (сердитый) как собака (пёс) на цепи ([цепная] собака)*;
- laganje: *lagati kot pes* [*teče*] (SLO); *lagati kao pas* (*pseto*) (HR); *лаже како куче* (MAK);
- ljubosumje: *ljubosumen kot pes* (SLO); *ljubomorán kao pas* (HR);
- zaljubljenost: *zaljubljen kao pseto*; *zaljubiti se kao pseto* (HR).

Pri psu v vseh jezikih izstopata njegov slab položaj (životarjenje) ter nerazumevanje z mačko. V vseh štirih kulturnih prostorih se v frazemih zrcalijo antropomorfno pripisane značajske lastnosti, kot so zvestoba, lažnivost in lenoba, povezuje pa se ga tudi z močnim kratkotrajnim čustvom – jezo ter utrujenostjo. Slovenski frazemi izkazujejo še antropomorfne pripise ljubosumja, hrvaški zaljubljenosti, v vseh južnoslovanskih jezikih pa je pes prepoznan tudi po domnevni nervozi.

ČEBELA:

- delavnost, pridnost, marljivost: *priden (delaven, marljiv) kot čebela* (*čebelica*) – *marljiv kao pčela* (*pčelica*) – *vreden како пчела* (*пчеличка*) – *трудолюбивый (прилежный) как пчела* (*пчёлка*).

HROŠČ:

- barva živali: *чёрный как жук* (RUS);
- lenoba: *lijen kao buba* (HR).

KOMAR:

- videz živali: *sub kao komarac* (HR); *суб како комарец* (MAK).

MRAVLJA:

- delavnost, pridnost, marljivost: *delati kot mravlja* (*mravljica*) – *raditi kao mrav* – *работи како мравка* – *трудиться как муравей*; *priden (delaven, marljiv) kot mravlja* (*mravljica*) – *marljiv kao mrav* – *вреден како мравка* – *трудолюбивый (прилежный) как муравей*.

MUHA:

- nadležnost, sitnost: *siten kot [podrepna] muha* – *dosadan kao muha* – *досаден како мува* – *надоедливый (назойливый) как осенняя муха*;
 – premikanje: *медлительный как сонная (осенняя) муха* (RUS).

OBAD:

- nadležnost, sitnost: *siten kot obad* (SLO).

OSA:

- nadležnost, sitnost: *siten kot osa* (SLO).

TROT:

- lenoba: *len kot trot* (SLO); *мрзлив како трут* (MAK).

Žuželke so v vseh obravnavanih jezikih prepoznane po delavnosti, pridnosti, marljivosti (čebela, mravlja) in po nadležnosti (muha, obad, osa),²⁷ v hrvaških, makedonskih in ruskih frazemih pa izstopa še njihov videz (komar, hrošč). V južnoslovanskem kulturnem prostoru se žuželkam antropomorfno pripisuje tudi lenoba (hrošč, trot).

GLISTA:

- videz živali: *mršav kao glista* (HR); *худоу (моций) как глиста* (RUS).

KLOP:

- nadležnost, sitnost: *dosadan kao krpelj* (HR); *досаден како крлеж* (MAK); *надоедливый (привязчивый) как клещ* (RUS).

PIJAVKA:

- nadležnost, sitnost: *надоедливый (привязчивый) как пиявка* (RUS).

STENICA:

- nadležnost, sitnost: *dosadan kao stjenica* (HR).

²⁷ V živalskem svetu so muhe, obadi ipd. lahko velika nadloga za živali, zlasti večje, kot npr. govedo. To se nadležnega mrčesa večinoma otepa z repom, a pod rep ne doseže, zato so podrepne muhe najbolj zoprne (Keber 2011: 562).

Zajedavci s stališča tvorbe frazemov niso preveč zanimivi. V hrvaščini in ruščini je poudarjen njihov videz (glista), v omenjenih jezikih in makedonščini pa še njihova nadležnost (klop, pijavka, stenica).

ČRV:

- delavnost, pridnost, marljivost: *raditi kao crv*, *marljiv kao crv* (HR);
- videz živali: *слаб како црв* (*уфвче*) (MAK).

GOSENICA:

- nadležnost, sitnost: *досаден како гасеница* (MAK).

PAJEK:

- videz živali: *sub kot pajek* (SLO).

POLŽ:

- premikanje živali: *lesti (boditi ipd.) kot polž* – *vući se (miljeti) kao puž* – *се тегне (се влечка) како полжав* – *тащиться (ползти) как улитка (улитка)*; [*počasen*] *kot polž* (SLO); *spor kao puž* (HR); *спор како полжав* (MAK).

Frazemi, v katerih C-delu se pojavljajo zoonimi črv, gosenica, pajek in polž, so prevladujoče negativni. V slovenščini in makedonščini je poudarjen njihov videz (pajek, črv), v makedonščini še nadležnost (gosenica). Polž je povsod prepoznan po svojem (počasnem) premikanju, črvu pa se v hrvaščini antropomorfno pripisuje še marljivost.

ZAJEC:

- plahost, boječnost: *plašen kot zajec* – *plašljiv kao zec* – *плашлив како зајак* – *боязливый (пугливый) как заяц*;
- strahopetnost: *spati kot zajec* – *спавати као зец* – *спие како зајак* – *спать как заяц*.

MIŠ:

- životarjenje: *reven kot cerkvena miš* – *gol (siromašan) kao crkveni miš* – *сиромашен како <црковен (манастирски)> глушец* – *бедный (нищий) как церковная мышь* (крыса).

PODGANA:

- životarjenje: *бедный (нищий) как церковная крыса* (RUS).

POLH:

– dolgo zimsko spanje: *spati (zaspati) kot polh* (SLO); *spavati (zaspati) kao puh* (HR).

HRČEK:

– trden spanec (zlasti podnevi): *zaspati (spavati) kao hrčak* (HR); *заснуть (спать) как суслик* (RUS).

SVIZEC:

– dolgo zimsko spanje: *заснуть (спать) как сурок* (RUS).

Pri glodavcih v vseh jezikih izstopajo njihove značajske karakteristike, kot so domnevna plahost, boječnost, strahopetnost (zajec),²⁸ in njihov slab položaj (miš, podgana),²⁹ v frazemih pa se zrcalijo še njihove spalne navade (hrček, polh, svizec).

ŽELVA:

– premikanje živali: *kretati se (hodati) kao kornjača* (HR); *се влечка (се тегне, оди) како желка* (MAK); *двигаться (ходить, ползти) как черепаха* (RUS).

KAČE:

– oglašanje (zaradi razdraženosti): *sikati kot kača; pihati kakor gad* (SLO); *bijesan (ljut) kao zmija (guja)* (HR); *бесен (лут) како змија; с'ска како змија* (MAK);

– debelost: *се zdebeli (се направи) како кача* (MAK);

– nezmerno pitje: *napiti se kao smuk; piti kao smuk; pijan kao smuk* (HR); *се напие како смок; пие како смок; пијан (се напие) како смок* (MAK); *напиться как змий, пьян как змий* (RUS).

Plazilci so v slovanskih frazemih prepoznani po telesnih, lastnostih, kot je debelost (kača), po oglašanju zaradi razdraženosti (kača), s čimer se stopnjuje jezen, oster človekov glas, ter po vedenjskih vzorcih, kot je nezmerno pitje (kača). To je povezano z ljudskim verovanjem, da gož na pašnikih (pa tudi doma) rad napade krave in se ovit okoli njihovih zadnjih nog prisesa na vimen, da pije mleko

²⁸ Podoba domnevno strahopetnega zajca izhaja iz prepričanja, da zajec spi zelo rahlo, na pol buden. Keber piše (2011: 1081), da je primera *spati kot zajec* verjetno nastala po krajsanju iz primere *spati z odprtimi očmi kot zajec*, ki ubesedi pogost resnični položaj zajca v nevarnosti, ko skrit z odprtimi očmi kje nepremično leži, pripravljen na beg, če ga odkrijejo. Tak položaj je bil napačno razumljen kot spanje zajca, iz česar se je razvilo ljudsko prepričanje, da spi z odprtimi očmi, čeprav v resnici spi z zaprtimi.

²⁹ Primerjavo siromašnega človeka z *mišjo* v vseh štirih kulturnih prostorih motivira ljudska predstava, da v cerkvah ni hrane kot npr. v kletih, shrambah, kaščah in mlinih (Keber 2011: 531).

(<https://www.rtvbn.com/3822178/razlog-zasto-se-kaze-pije-kao-smuk>; 15. 5. 2024). Počasno premikanje želve se zrcali v hrvaških, makedonskih in ruskih frazemih.

RAK:

– barva (kuhane) živali: *rdeč kot [kuhan] rak* – *crven kao rak* – *црвен како рак* – *красный как [варёный] рак*; *zardeti kot [kuhan] rak* – *porcvenjeti kao rak* – *се зацрвени како рак* – *покраснеть как [варёный] рак*.

RIBE:

– množičnost: *stisnjeni kot sardine* – *zbiženi (stisnuti, nabijeni i sl.) kao sardine [и конзерви]* – *збиени (набиени) како сардини* – *как сельди в бочке*;
– odlične plavalne sposobnosti: *počutiti se kot riba v vodi* – *osjećati se kao riba u vodi* – *се осека како риба во вода* – *чувствовать себя как рыба в воде*;
– počutje in obnašanje živali v nenaravnem okolju: *počutiti se kot riba na suhem* – *osjećati se kao riba na suhom* – *се осека како риба на суво* – *чувствовать себя как рыба без воды (на берегу, на песке)*;
– dobro zdravje: *zdrav kot riba [v vodi]* (SLO); *zdrav kao riba* (HR).

Rak je vseh obravnavanih kulturnih prostorih prepoznan po rdeči barvi, ki je posledica barvila, ki se ob kuhanju živali ohrani, ribe pa so povsod prepoznane po svoji množičnosti, odličnih plavalnih sposobnostih ter obnašanju in počutju v (ne)naravnem okolju (v vodi, na suhem); v slovenskih in hrvaških frazemih izstopa še njihovo dobro zdravje kot posledica živahnega gibanja.

DIHUR:

– neprijeten vonj živali: *smrdeti kot dihur* (SLO); *smrdjeti (zandarati) kao tvor* (HR); *смрди (корне) како твор* (MAK).

HIJENA:

– oglašanje živali: *smijati se kao hijena* (HR); *се смее како хиена* (MAK); *смеяться как гиена* (RUS).

LEV:

– nervoza: *šetati (hodati) kao lav u kavezu* (HR); *шета (оду) како лав во кафез* (MAK).

LISICA:

– zvitost, premetenost: *zvit kot lisica* – *lukav kao lisica* – *лукав како лисица* – *хитрый как лиса* (лисица, лисичка).

MEDVED:

– dolgo zimsko spanje: *спать как медведь в берлоге* (RUS);
 – jeza, razjarjenost: *разъярённый как медведь* (RUS).

RIS:

– jeza: *besen (jezen) kot ris*; *gledati kot ris* (SLO); *bijesan (ljut) kao ris* (HR); *бесен (лут) како рис* (MAK).

TIGER:

– jeza: *злой как тигр* (RUS);
 – nervoza: *метаться (ходить) как тигр в клетке* (RUS).

VOLK:

– žvotarjenje: *lačen kot volk* – *gladan kao volk* – *гладен како волк* – *голодный как волк*;
 – jeza: *сердитый как волк* (RUS).

ZVER:

– delavnost, pridnost, marljivost: *работать как зверь* (RUS);
 – nezmerno pitje: *напиться se kao zvijer*, *пijan kao zvijer* (HR); *се напије како звер*; *пijan (се напије) како звер* (MAK);
 – oglašanje živali: *реветь как зверь* (RUS);
 – nervoza: *метаться (ходить) как (зверь) в клетке* (RUS).

Zveri so v hrvaškem, makedonskem in ruskem kulturnem prostoru prepoznane po svojem oglašanju (hijena, zver), medved v ruskih frazemih tudi po dolgem zimskem spanju, v vseh obravnavanih jezikih pa je izpostavljen še njihov slab položaj oz. žvotarjenje (volk).³⁰ V frazemih, ki se nanašajo na zveri, so opazni antropomorfní pripisi značajskih karakteristik, kot sta delavnost (zver) in zvitost, premetenost (lisica), ali čustvenih stanj, kot je jeza (medved, ris, tiger, volk). Dihur je v južnoslovanskih jezikih prepoznan po neprijetnem vonju, ki ga oddaja v nevarnosti,

³⁰ Ta temelji na resničnem dejstvu, da so volkovi večkrat lačni kot siti (prim. Keber 2011: 681).

v hrvaških in makedonskih frazemih pa se zrcalijo še vedenjski vzorci zveri, kot je pitje velikih količin vode (zver). Levu, tigru in zveri se antropomorfno pripisuje tudi nervoza.

KRT:

- delavnost, pridnost, marljivost: *marljiv kao krtica* (HR); *вреден (работлив) како кртица* (MAK);
- slab vid: *sljep kao krtica* (HR); *слеп (коп) како крт* (MAK); *слепой как крот* (RUS).

NETOPIR:

- slab vid: *слеп (коп) како лилјак* (MAK).

OPICA:

- oglašanje živali: *dreti se kot opica* (SLO).

SLON:

- (okorno) gibanje, hoja: *obnašati se kot slon v trgovini s porcelanom – ponášati se kao slon u staklani (trgovini porculana) – се однесува како слон во стакларница – вести себя как слон в посудной лавке; вести себя как пьяный слон*;
- dobro zdravje: *здрав како слон* (MAK).

Oba manjša sesalca sta prepoznana po svojih telesnih lastnostih oz. hibah (krt, netopir),³¹ medtem ko pri slonu v vseh obravnavanih jezikih izstopa njegovo gibanje, pri čemer je nerodnost te živali samo navidezna, saj je slon kljub svoji velikosti spretna in hitra žival (prim. Keber 2011: 868). Slonu dobro zdravje pripisujejo v makedonščini, tu in v hrvaščini se krtu antropomorfno pripisuje delavnost, oglašanje opice pa se zrcali v slovenskih frazemih.

SRNA:

- plahost, boječnost: *plab (plašen) kot srna – plab kao srna – плашив како срна – пугливый (боязливый) как лань*;
- vitkost: *vitka kot srna – vitka kao srna – витка како срна – стройная как серна*.

³¹ Krt zaradi življenja v temi pod zemljo ne potrebuje dobrega vida, »slabovidnost« netopirja v makedonskih frazemih pa je verjetno povezana z dejstvom, da je netopir nočna žival, katere glavno čutilo za vid niso oči, s katerimi sicer dobro vidi, pač pa posebej razvit sistem, ki deluje kot sonar.

JAZBEC:

– trdno in dolgo zimsko spanje: *spati kot jazbec* (SLO).

Srna je vseh kulturnih prostorih prepoznana po svojih značajskih in telesnih značilnostih, tj. plahosti in vitkosti, v slovenskem frazemu, v katerega C-delu nastopa sestavina jazbec, pa se odraža dolgo zimsko spanje te gozdne živali.

4 Zaključek

Prvobiten človekov odnos do živali se slikovito odraža v jeziku in vpliva na to, kako vsakodnevno razmišljamo o živalih. Predstave o primerljivosti človeka in živali so v primerjanih jezikih enake samo do neke mere. Poleg stalnih primer, ki so skupne vsem obravnavanim jezikom, obstajajo tudi take, v katerih se kažejo posebnosti slovenskega, hrvaškega makedonskega in ruskega naroda, jezika, kulture. Tako so npr. vsi štirje knjižni jeziki za izražanje človekove nerodnosti, nespretnosti izbrali *slona*, v koncept, s katerim se izraža plahost oz. boječnost, sta povsod vključena *srna* in *zajec*, *pes* simbolizira zvestobo, *lisica* pa premetenost, zvitost. Vsem štirim kulturnim prostorom je skupna primerjava človekove svobode, brezskrbnosti, prostosti s *ptico*, ugodja z *ribo* v vodi in neugodja z *ribo*, vrženo iz njenega naravnega elementa na suho. V vseh obravnavanih jezikih se umazanost povezuje s *prašiči*, lakota s *psom* in *volkom*, siromašnost s *cerkevno mišjo*, množičnost in utesjenost pa z *ribami*. Ljubezen in medsebojno razumevanje se vseh štirih kulturnih prostorih identificirata z *golobi*, sovražnost pa se povsod izraža z nasprotnima primerjalnima sestavinama *pes* – *mačka*.

Po drugi strani pa v frazeološkem izražanju obstajajo tudi razlike. Medtem ko se pri govorjenju o delovnem, pridnem, marljivem človeku v vseh jezikih v C-delu rabi sestavina *čebela* (*čebelica*), *mravlja* (*mravljica*), se primerjava s *črvom* pojavi samo v hrvaščini. V vseh upoštevanih jezikih se ošabnega, domišljavega, bahavega človeka povezuje s *petelinom* in *puranom*, v slovenščini pa tudi s *pavom*. Prekomerno pitje se v vseh štirih kulturnih prostorih primerja s *svinjo*. V vseh obravnavanih južnoslovanskih jezikih je izpričana še primerjava z *živino*, v hrvaščini, makedonščini in ruščini s *kačami*, hrvaščina in makedonščina pa se ujemata še v sestavini *zver*. V hrvaškem in ruskem kulturnem prostoru se nezmerno človekovo pitje povezuje tudi s *kamelo* oz. *velblodom*, v slovenščini s *kravo* in *žolno*, v ruščini pa s *konjem*. Pri izražanju nadležnosti oz. sitnosti se vsi obravnavani knjižni jeziki ujemajo v sestavini *muba*, hrvaščina, makedonščina in ruščina pa to človekovo negativno lastnost povezujejo

še s *klopom*. V slovenščini sta v koncept izražanja nadležnosti vključena še *osa* in *obad*, v hrvaščini pa se ta negativna človeška lastnost identificira tudi s *stenico*, v makedonščini z *gosenico* in v ruščini s *pijavko*. Še večja raznolikost je npr. opazna pri izražanju človekove radovednosti in zaljubljenosti. Medtem ko se radovednega človeka v hrvaščini in ruščini primerja s *srako*, v makedonščini pa z *mačko*, slovenski knjižni slovarji frazemov s sestavino *radoveden* v A-delu ne beležijo. Prav tako v slovenskem knjižnem jeziku ni moč najti frazemov, katerih C-del stopnjuje človekovo zaljubljenost. V hrvaščini se zaljubljenega človeka primerja s *psom* in *jerebom*, v makedonščini z *živino*, v ruščini pa z *mačko*.

Živalski frazemi s preslikavo zunanje podobe živali ter njenih ustaljenih, resničnih, domnevnih ali velikokrat antropomorfno pripisanih lastnosti na človeka označujejo ljudi in razkrivajo njihov značaj. Poleg tega nazorno prikazujejo človekovo vrednotenje živali v določeni skupnosti ter kakšen položaj ji ta pripisuje. Ugotavljamo, da so na človeka prenesene živalske lastnosti in vloge večinoma negativne, npr. neumnost, pitje (velikih količin), (pretirana) ješčnost, jeza, trma, debelost, umazanost, nemarnost, vzvišenost, preplašenost, bahavost, nerazumevanje (z drugimi), slabovidnost, neprimernost za kaj, lažnivost, životarjenje, nadležnost, plahost, boječnost, zvitost, počasno ali okorno gibanje, redkeje pozivne, npr. moč, delavnost, vzdržljivost, miroljubnost, odlične plavalne sposobnosti, zvestoba, dobro zdravje, zaljubljenost. Živalski frazemi nazorno razodevajo človekov odnos do živali, ki je hierarhičen, ter ohranjajo središčnost človeške eksistence, živali pa marginalizirajo in utrjujejo njihov podrejeni položaj. Taka reprezentacija pa je nujno antropocentrična.

Literatura

- Melanija Larisa FABČIČ, 2014: Mentalna podoba človeka v slovenskih, nemških in madžarskih primerjalnih frazemih. *Slavistična revija* 62/2, 195–215.
- Željka FINK ARSOVSKI, 2002: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i znotra*. Zagreb: FF press.
- Željka FINK ARSOVSKI, 2006: *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*. Zagreb: Knjigara.
- Gigafida 2.0. Korpus pisne standardne slovenščine*. <https://viri.cjvt.si/gigafida/> (30. 5. 2024).
- Vida JESENŠEK, 2000: Protistava nemške in slovenske frazeologije – fenomen konvergentnosti. *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije* 2. Ur. Inka Štrukelj. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije. 236–247.
- Janez KEBER, 1996: *Živali v prispodobah 1*. Celje: Mohorjeva družba.
- Janez KEBER, 1998: *Živali v prispodobah 2*. Celje: Mohorjeva družba.
- Janez KEBER, 2011: *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Mihaela KOLETNIK, 2020: Značilnosti živali ter njihove vloge v narečnih živalskih frazemih. *Pojmovanja živalskih smrti: antropocentrizem in (ne)možne subjektivitete*. Ur. Branislava Vičar. Koper: Znanstvenoraziskovalno središče, Annales ZRS. 269–285.

- Mihaela KOLETNIK, 2023a: Človekova čustva in občutenja, vedenjski vzorci in stanja v prekmurskih primerjalnih živalskih frazemih. *Dialektologija na Dnevih akademikinje Zinke Zorko*. Ur. Marko Jesenšek. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 120–150. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 150).
- Mihaela KOLETNIK, 2023b: Podoba človeka v prekmurskih primerjalnih živalskih frazemih. *Akademik Fran Ramovš. Razprave = Dissertationes XXIX*. Ur. Marko Jesenšek. Ljubljana: SAZU, Razred za filološke in literarne vede. 229–253.
- Mihaela KOLETNIK, Natalia KALOH VID, 2022: Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v slovenščini in ruščini = Comparative idioms with animal components in standard Slovene and Russian. *Slavistična prepletanja 1*. Ur. Gjoko Nikolovski in Natalija Ulčnik. Maribor: Univerzitetna založba Univerze. 213–237.
<https://press.um.si/index.php/ump/catalog/view/140/884/2201-1> (30. 5. 2024).
- Mihaela KOLETNIK, Gjoko NIKOLOVSKI, 2020: Primerjalni frazemi z zoonimnimi sestavinami v prekmurskem narečju in makedonščini. *Slavia Centralis* 13/2, 83–99.
<https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/issue/view/133> (30. 5. 2024).
- Mihaela KOLETNIK, Tina ŠABEC, 2017: Frazemi s poimenovanji za domače živali v notranjskem zagorskem govoru. *Slavia Centralis* 10/1, 40–60.
<https://journals.um.si/index.php/slaviacentralis/issue/view/125> (30. 5. 2024).
- Erika KRŽIŠNIK, 2005: Frazelogija v luči kulture. *Večkulturnost v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*. Ur. Marko Stabej. (41. SSJLK). Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik 67–80.
- Erika KRŽIŠNIK, 2008: Viri za kulturološko interpretacijo frazeoloških enot. *Jezik in slovstvo* 53/1, 33–47.
- Erika KRŽIŠNIK, 2014: Zoonimi v slovenskih frazeoloških primerah. *Životinje u frazeološkom ruhu*. Ur. Ivana Vidović Bolt. Zagreb: FF press. 243–262.
- Antica MENAC, Željka FINK ARSOVSKI, Radomir VENTURIN, 2003: *Hrvatski frazeološki rječnik*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Elena SAVELIEVA, 2004: Frazemi s pomenom 'piti' in 'biti pijan' v slovenskem in ruskem jeziku. *Jezikoslovni zapiski* 10/1, 93–106.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika: spletna izdaja. www.fran.si in www.sskj2.si (10. 6. 2024).
- Vera SMOLE, 2009: Nekaj primerjalnih frazemov v makedonskem in slovenskem knjižnem jeziku ter narečjih. *Treta makedonsko-slovenečka naučna konferencija: makedonsko-slovenečki jezični, književni i kulturni vrski = makedonsko-slovenske jezikoslovne, književne in kulturne veze* (Ohrid, 12–15 septemvri 2007). Skopje: Filološki fakultet »Blaže Koneski«. 103–117.
- Irena STRAMLJIČ BREZNIK, 2003: Željka Fink Arsovska, Poredbena frazeologija: pogled izvana i znutra (Zagreb 2002). *Jezikoslovni zapiski* 9/1, 145–148.
- Jože TOPORIŠIČ, 1973/74: K izrazju in tipologiji slovenske frazeologije. *Jezik in slovstvo* 19/8, 273–279.
- Branislava VIČAR, 2013: »Si kdaj videl svobodnega konja?« Filozofski kontekst animalistične etike v poeziji Jureta Detele in Miklavža Komelja. *Etika v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi: zbornik predavanj*. Ur. Aleksander Bjelčević. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete. 35–45. http://www.centerslo.net/files/file/ssjlk/49_SSJLK/vicar.pdf (30. 5. 2024).
- Martina ZAKOCS, 2019: *Frazemi s sestavino za domače živali v gornjesenjskem govoru*. Magistrsko delo. Maribor: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti.
- Zinka ZORKO, Anja BENKO, 2015: Živalski frazemi v štajerskem južnopohorskem narečju. *Slavia Centralis* 8/1, 147–164.

Spletni vir

<https://www.rtvbn.com/3822178/razlog-zasto-se-kaze-pije-kao-smuk>